

РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА REFORMING THE NATIONAL ECONOMY

УДК 658.5.012.17

<https://doi.org/10.32843/infrastruct35-9>

Дейнека О.Г.

д.е.н., професор,
завідувач кафедри менеджменту
і адміністрування
Український державний університет
залізничного транспорту

Котик В.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту
і адміністрування

Український державний університет
залізничного транспорту

Чириця І.П.

магістр
Український державний університет
залізничного транспорту

Статтю присвячено вирішенню проблем реформування залізничного транспорту України у сучасних умовах для підвищення ефективності його функціонування. Вивчено, систематизовано та узагальнено теоретичні підходи до особливостей проведення реформування та реструктуризації залізниць світу, які суттєво доповнюють теорію та методологію наукових положень галузевої економіки. Поширено методологію проведення реформування та реструктуризації залізниць світу з урахуванням особливостей їхньої роботи у сучасних умовах господарювання, структурних змін, нових структурних перетворень залізничного транспорту. Виявлено переваги та недоліки під час вивчення підходів зарубіжних країн, які вже здійснили процедуру проведення реформування. Вивчено основні особливості проведення структурних перетворень у різних країнах світу та встановлено, що зарубіжні країни мають дворівневу структуру управління, за рахунок чого витратний складник значно нижчий, аніж на українських залізницях.

Ключові слова: реформування економіки національного господарства, ефективний механізм, залізничний транспорт, економічна криза, транспортні засоби, функціонально-технологічна структура, реструктуризація структури управління.

Стаття посвячена решению проблем реформирования железнодорожного

транспорта Украины в современных условиях для повышения эффективности его функционирования. Изучены, систематизированы и обобщены теоретические подходы к особенностям проведения реформирования и реструктуризации железных дорог мира, которые существенно дополняют теорию и методологию научных положений отраслевой экономики. Распространена методология проведения реформирования и реструктуризации железных дорог мира с учетом особенностей их работы в современных условиях хозяйствования, структурных изменений, новых структурных преобразований железнодорожного транспорта. Выявлены преимущества и недостатки при изучении подходов зарубежных стран, которые уже осуществили процедуру проведения реформирования. Изучены основные особенности проведения структурных преобразований в разных странах мира и установлено, что иностранные страны имеют двухуровневую структуру управления, за счет чего затратная составляющая значительно ниже, чем на украинских железных дорогах.

Ключевые слова: реформирование экономики национального хозяйства, эффективный механизм, железнодорожный транспорт, экономический кризис, транспортные средства, функционально-технологическая структура, реструктуризация структуры управления.

The article is devoted to solving the problems of reforming the railway transport of Ukraine in modern conditions in order to increase the efficiency of its functioning. Theoretical approaches to the peculiarities of reforming and restructuring the world's railways are studied, systematized and summarized, which substantially complement the theory and methodology of the scientific provisions of the sectoral economy. The methodology of reforming and restructuring railways of the world has been expanded to take into account the peculiarities of their operation in the current economic conditions, structural changes, new structural transformations of railway transport. The basic features of structural transformations in different countries of the world are studied and it is established that there are two levels of management structure in foreign countries, which makes the cost component much lower than in the Ukrainian railways. It is proved that the restructuring of the Ukrainian railways is a necessary condition for the reform of the national economy. The results of the analysis of the performance of the railways show that: as a result of the global economic crisis, which has adversely affected the functioning of the railways, there has been a general reduction in traffic, which has significantly increased the cost of transport. It is proved that railway companies provide solutions to national problems of economic, social and political nature. It has been proven that expanding the competitive passenger transportation sector requires state support in the form of targeted subsidies from state and local budgets or changes in ownership and financial responsibility. It is revealed that the reform of railways in the EU countries is carried out mainly in three directions: the removal of railways by the government and approval by both parties. a revised list of tasks and responsibilities; strengthening of market orientation while maintaining the role of the authorities in the content of infrastructure and positions of socially necessary services; reviewing the boundaries between public and private sectors in the provision of transport services. The practical significance of the results of the study is also that the totality of scientific assets creates a theoretical and methodological basis for further scientific research and analysis of problems of reforming railway transport as a branch of the national economy.

Key words: reforming the national economy, efficient mechanism, railway transport, economic crisis, vehicles, functional and technological structure, restructuring of the management structure.

Постановка проблеми. В умовах ринкових відносин суспільство зазнає корінних перетворень. Відбувається становлення нової економічної системи, змінюються економічні відносини. Однією з характерних рис забезпечення розвитку економіки є корінна зміна державного управління національним господарством та його галузями. Це зумовлюється низькою ефективністю виробництва, значними структурними диспропорціями, підривом фінансово-економічних інститутів, неефективною системою управління, планування і регулювання народним господарством у цілому та залізничним

транспортном зокрема, тому необхідним є формування якісно нових наукових уявлень про майбутню модель державного управління, контролю і регулювання економічних процесів, які виникають у галузі. Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що з наукових позицій доцільно оцінити об'єктивну необхідність проведення реструктуризації.

У зв'язку із цим актуальним завданням є проблема прийняття рішень, що сприяли б на початковому етапі стабілізації роботи залізничного транспорту, а далі – підвищенню конкурентоспроможності й забезпеченню стабільного економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

За останні роки прийнята і затверджена Кабінетом Міністрів України Програма реформування здійснювалася не в повному обсязі, тому останнім часом в Україні сучасний стан галузі вимагає негайних чітких дій у питаннях упровадження основних напрямів реформування залізничного транспорту.

Методологічною основою дослідження є наукові праці зарубіжних та українських учених, які протягом тривалого часу займалися вирішенням питань щодо підвищення ефективності виробництва залізничного транспорту за рахунок реалізації окремих складників реформування. Удосконаленням методичних підходів до реформування у різний термін часу займалися такі вітчизняні та закордонні вчені, як: Ю.Ф. Кулаєв, Е.П. Андреев, М.Д. Аїстова, І.М. Акімова, В.П. Бабич, С.Л. Брю, Ю.С. Бараш, Л.В. Батченко, В.І. Бойко, Дж. Вільяма, Б.А. Волкова, Н.Н. Громов, Р.А. Галгаша, В.П. Гончаренко, О.Г. Дейнека, В.Л. Дикань, Б.М. Данилишин, М.І. Дамбровський, Г.Д. Ейтутіс, Й.М. Петрович, Л.О. Позднякова, В.М. Сай, Н.Б. Малахова, О.М. Кривошшин, О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, Т.А. Мукмінова, Н.А. Мухіна, З.Є. Шершньова.

Роботи цих учених присвячено теоретичним і практичним аспектам щодо реформування економіки у цілому та залізничного транспорту зокрема, а саме: проблемам практичної модернізації технологічної бази рухомого складу, реалізації зміни структури управління галуззю, підвищенню ефективності використання існуючих ресурсів, забезпеченню прозорості фінансової діяльності, підвищенню інвестиційної та інноваційної залізничного транспорту. Однак дотепер цей науковий напрям є недостатньо вивченим, оскільки світовий досвід показує, що підвищення ефективності роботи залізничного транспорту можливо досягти за рахунок удосконалення діючої структури управління залізничним транспортом.

Л.О. Позднякова (2015 р.) визначає, що процес, який призводить до корінних змін у діяльності підприємства, управління ним, його робочої сили та в структурі фінансів, проводиться з метою підвищення прибутковості, скорочення витрат і підвищення якості продукції та визначає, що реструктуризація – приведення організаційної та виробничої структур, потужностей, власності у відповідність з обсягами продукції, на яку є платоспроможний попит, під час реформування системи управління фінансами з метою досягнення довгострокових цілей підприємства [1, с. 225–229].

О.Г. Дейнека (2015 р.) стверджує, що приведення організаційної та виробничої структур підприємства у відповідність з обсягами їх продукції, на яку є платоспроможний попит, із метою оптимізації співвідношення між витратами і доходами підприємств, підвищення конкурентоспроможності

продукції, яка випускається та інвестиційної привабливості, а також довів, що інструмент для більш ефективного функціонування та відновлення платоспроможності – це етап перевтілення діяльності підприємства відповідно до вибраної стратегії розвитку. Основна мета – необхідна та єдина умова для збереження діяльності підприємства, клієнтів, бізнесу [2, с. 85–86].

В.О. Котик (2015 р.) висловила думку, що структурна перебудова для забезпечення ефективного розподілу й використання всіх ресурсів підприємства, що полягає у створенні бізнес-одиниць на основі поділу, з'єднання, ліквідації діючих і організації нових структурних підрозділів, приєднання до підприємства інших підприємств, придбання визначальної частки у статутному капіталі або акцій сторонніх організацій. Доведено, що все це робиться для забезпечення ефективного розподілу і використання всіх ресурсів підприємства (матеріальних, трудових, фінансових) і процес реструктуризації спрямований на створення умов для ефективного використання всіх чинників виробництва з метою підвищення фінансової стійкості та підвищення конкурентоспроможності [3, с. 95–101]. Автор розглядає процес реструктуризації у бізнесі як «специфічні інституціональні нововведення, які створюють кращі умови для продуктивних і процесних інновацій на підприємстві, основна мета якої – підвищення ринкової вартості компанії» та каже, що це будь-які зміни у виробництві, структурі капіталу або власності, які не є частинами повсякденного циклу підприємства, тобто метою здійснення є вивід підприємства з кризи, максимізація вартості бізнесу [4, с. 57, 61].

«Процес відокремлення частини активів майнового комплексу підприємства для створення нового суб'єкта з ефективними умовами господарської діяльності призведе до фінансового оздоровлення підприємства (фінансова стабільність або попередження банкрутства» [5, с. 49]. Л.С. Ковалевич та В.Д. Шапіро (2016 р.) довели, що комплексна оптимізація системи функціонування підприємства відповідно до вимог зовнішнього середовища і виробленої стратегії його розвитку сприяє принциповому поліпшенню управління, підвищенню ефективності і конкурентоспроможності виробництва і продукції, що випускається на базі сучасних підходів до управління, у тому числі методології управління якістю, реінжинірингу бізнес-процесів, інформаційних технологій і систем, із метою підвищення ефективності виробництва і конкурентоспроможності продукції, підвищення продуктивності праці, зниження витрат, поліпшення фінансово-економічних результатів діяльності [5, с. 51].

О.М. Широкова (2017 р.) розглядає зміну структури за відповідними параметрами з метою позитивного вирішення проблеми [6, с. 105]. Процес адаптації внутрішніх структур організації малої

економічної системи залежить від її масштабності й організаційно-правової форми до постійно змінних умов існування і розвитку зовнішнього середовища під впливом різних чинників. Практичне значення полягає у стійкості функціонування і розвитку підприємств в умовах глобалізації [5, с. 106–107].

Не занижуючи вагомий внесок зазначених учених, треба відзначити, що ця проблема є ще недостатньо глибоко вивченою, тому актуальним вважається дослідження розроблення теоретичних основ щодо проведення реструктуризації залізничного транспорту з метою підвищення конкурентоспроможності та зниження собівартості перевезень. Тому запропоновано нові теоретичні та методичні підходи до проведення структурних змін, а також зміни діючої структури управління залізничним транспортом України з метою підвищення ефективності його функціонування у сучасних умовах та в період нестабільного економічного розвитку економіки України.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних основ та концептуальних засад щодо вдосконалення діючої структури управління, необхідної для формування та реалізації програми реструктуризації залізничного транспорту України в контексті вдосконалення економіки національного господарства.

Поставлена мета зумовила необхідність постановки та вирішення таких завдань:

- узагальнити теоретичний та методичний досвід щодо проведення реструктуризації залізничного транспорту;
- дослідити світовий досвід моделей проведення реформування залізничного транспорту в країнах Європи та пострадянських країнах й обґрунтувати мотиви проведення і виявити існуючі недоліки;
- проаналізувати динаміку роботи залізничного транспорту України та виявити особливості організаційної структури управління в контексті здійснення реформування.

У результаті дослідження теоретичних засад оцінки результатів реформування та прогнозування розвитку залізничного транспорту України використовувалися методи економіко-математичного моделювання, кореляційно-регресійного аналізу – для вивчення досвіду і практики проведення структурних реформ; методи статистичного аналізу – для вивчення динаміки техніко-економічних показників, структурного аналізу, SWOT-аналізу, економічного аналізу і синтезу – для позиціонування специфічних категорій залізничного транспорту; графічний метод – для оформлення результатів проведених досліджень; метод логічного узагальнення – для уточнення визначення методики проведення реформування галузі; для утворення формалізованого категорійного апарату – методи

наукової абстракції та узагальнень; для аналізу порівняльної ефективності запропонованих моделей реформування структури управління – методи порівняння, оціночних шкал, імітаційного моделювання, аналізу сценаріїв застосування під час проектування вдосконаленої структури управління.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У сучасних умовах господарювання особливого значення набувають питання, пов'язані з вирішенням впливу економічної нестабільності функціонування економіки на окремі підприємства. Однією з основних перешкод на шляху до адаптованості та економічного росту стає повільний процес перетворень не тільки в економіці у цілому, а й на рівні підприємств. Основними проблемами підприємств сьогодні є: низький попит на продукцію, падіння прибутку, зниження рентабельності, зниження ліквідності, дефіцит оборотних коштів, зниження частки підприємства на ринку, погіршення клімату в колективі, нестабільність персоналу, втрата довіри банків, замовників, споживачів, недостатність актуальної й своєчасної інформації. Це спричинено тим, що нормальній роботі підприємства заважають певні об'єктивні обставини – проблеми, що пов'язані із зовнішнім середовищем підприємства.

Досліджено методи проведення реформування та реструктуризації в різних країнах світу. Виявлено пріоритетні напрями вирішення глобальних питань із реформуванням залізниць. Досліджено, що країни з ринковою економікою здійснюють реформування через різні напрями: реструктуризацію, комерціалізацію, корпоратизацію та приватизацію своїх залізниць. Виявлено, що реформування залізниць у країнах Євросоюзу здійснюється переважно у трьох напрямках: виведення залізниць із ведення уряду й ухвалення обома сторонами переглянутого переліку завдань і відповідальності; посилення ринкової орієнтації за збереження ролі уряду в змісті інфраструктури і позицій соціально необхідних видів обслуговування; перегляд меж між суспільним і приватним секторами в наданні транспортних послуг. Доведено, що головними аспектами реформування залізничного транспорту пострадянських країн є: перетворення державних залізниць в акціонерні товариства як відкритого типу, так і закритого; залучення іноземних інвестицій за рахунок відповідних дій уряду країн на законодавчому рівні; вдосконалення структури управління за рахунок реструктуризації галузі.

Обґрунтовано, що ефективність діяльності та якість послуг, які надаються залізницями України споживачам, не відповідають сучасним вимогам. Досліджено, що сучасний стан залізничного транспорту вимагає не тільки модернізації та технічного переозброєння, а й його організаційно-технологічного вдосконалення. Виявлено головні

факти, які зумовлюють реформування залізниць: розвиток матеріально-технічної бази залізничного транспорту України здійснюється нижчими темпами, ніж зростання вантажообігу; низька якість перевезення вантажів і пасажирів; відновлення основних виробничих фондів відбувається невисокими темпами; накопичуються морально й фізично застарілі об'єкти; не створені економічні й правові основи відносин власності, ефективний механізм взаєморозрахунків; неефективна структура управління галуззю; потреби залізничного транспорту в інвестиціях незадовільні; існує перехресне субсидування пасажирських перевезень за рахунок вантажних.

Україна – єдина держава у світі, в якій досі повністю не було проведено реформування залізничного транспорту. Більшість українських підприємств національної економіки нині знаходиться у кризовій ситуації. Враховуючи, що залізничний транспорт є забезпечувальним і залежним складником економіки України, питання щодо проведення антикризової програми з використанням реформування є дуже своєчасним як для галузі залізничного транспорту, так і для економіки у цілому.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, з урахуванням розглянутих вище визначень, виконаного глибокого наукового аналізу дамо загальне визначення реструктуризації, яка являє собою комплексне стратегічне перетворення внутрішніх взаємозв'язків організації, що носить інноваційний характер і націлене на підвищення ефективності її діяльності за рахунок граничної відповідності її структури внутрішньому змісту в умовах зовнішнього середовища. Корінні відмінності реструктуризації від реорганізації й інших родинних понять, пов'язаних з організаційними змінами, полягають у тому, що реструктуризація не проводиться в рамках поточного плану розвитку підприємства. Вона вимагає спеціального планування, значної попередньої підготовки, у тому числі й дослідницької роботи, і багато чого іншого.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Позднякова Л.О. Методологический подход к проблеме проведения реформирования кадров в

Украине. *Вісник Харківського національного університету*. 2015. С. 221–231.

2. Дейнека О.Г. Обґрунтування доцільності інвестиційної привабливості. *Проблеми економіки и управления на железнодорожном транспорте*. 2015. С. 84–91.

3. Котик В.О. Теоретичні підходи до проведення реформування на залізницях України. *Вісник ХГНУ*. 2015. С. 92–103.

4. Котик В.В. Особливості реформування залізничного транспорту. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. С. 56–63.

5. Ковалевич Л.С. Основні напрямки та особливості проведення реформування залізничного транспорту. *Вісник ХГНУ*. 2016. С. 47–52.

6. Широкова О.М. Реформування залізничного транспорту як засіб розвитку конкуренції. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. С. 104–107.

REFERENCES:

1. Pozdnyakova L. O. (2015) Metodolohycheskyy podkhod k probleme provedenyaya reformyrovanyuya kadrov v Ukrayne [Methodological approach to the problem of personnel reform in Ukraine]. *Bulletin of the Kharkov National University*, vol. 668, pp. 221–231.

2. Deyneka O. G. (2015) Obgruntuvannia dotsilnosti investytsiinoi pryvabyvosti [Substantiation of the feasibility of investment attractiveness *Problemy ekonomyky u upravlenyya na zheleznodorozhnom transporte*, pp. 84–91.

3. Kotik V. O. (2015) Teoretychni pidkhody shchodo provedennia reformuvannia na zaliznytsiakh Ukrainy [Theoretical Approaches to Reforming on the Railways of Ukraine] *Bulletin of KSU*, vol. 767, pp. 92–103. (in Ukrainian)

4. Kotik V. V. (2015) Osoblyvosti reformuvannia zaliznychnoho transportu [Features of railway transport reform]. *Bulletin of Economics of Transport and Industry "collection of scientific and practical articles"*, vol. 43, pp. 56–63.

5. Kovalevich L. S. (2016) Osnovni napriamky ta osoblyvosti provedennia reformuvannia zaliznychnoho transport [Main directions and features of railway transport reform]. *Bulletin of KSU*, vol. 770, pp. 47–52.

6. Shirokova O.M. (2017) Reformuvannia zaliznychnoho transportu yak zasib rozvytku konkurentsii [Reforming Rail Transport as a Means of Competition Development]. *Bulletin of Economics of Transport and Industry "collection of scientific and practical articles"*, vol. 35, pp. 104–107.

Deineka Alexander

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Management and Administration
Ukrainian State University of Railway Transport

Kotik Vitaliy

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Economics, Business
and Personnel Management in Transport
Ukrainian State University of Railway Transport

Chiritsa Ivan

Master
Ukrainian State University of Railway Transport

REFORMING THE NATIONAL ECONOMY

Purpose and relevance of the topic: the study is to substantiate the theoretical foundations and conceptual foundations for improving the current management structure necessary for the formation and implementation of the program of restructuring of Ukrainian rail transport in the context of improving the economy of the national economy. In terms of market relations, society is undergoing a fundamental transformation. This is due to low production efficiency, significant structural imbalances, undermining of financial and economic institutions, inefficient management, planning and regulation of the national economy as a whole and of railways in particular. The relevance of the research topic is due to the fact that from a scientific point of view it is advisable to evaluate the objective need for restructuring.

Research methods. The paper adequately reflects both general scientific and special methods of scientific knowledge. The study used methods of economic and mathematical modeling, correlation-regression analysis – to study the experience and practice of structural reforms; methods of statistical analysis – to study the dynamics of technical and economic indicators, simulation modeling, analysis of application scenarios in the design of an improved management structure.

The results were obtained. The methods of reforming and restructuring in different countries of the world are investigated. Priority areas for solving global rail reform issues have been identified. It has been researched that market economy countries are reforming through different directions: restructuring, commercialization, corporatization and privatization of their railways.

It is revealed that the reform of the railways in the EU countries is carried out mainly in three directions: removal of the railways from the government and approval by both parties of the revised list of tasks and responsibilities; strengthening market orientation while maintaining the role of government in the content of infrastructure and positions of socially necessary services; reviewing the boundaries between the public and private sectors in the provision of transport services. It is proved that the main aspects of railway transport reform are: transformation of state-owned railways into joint-stock companies, both open and closed; attracting foreign investment at the expense of appropriate action by the government at the legislative level; privatization of the industry, both full and partial by type of activity; improvement of the management structure due to the restructuring of the industry.

The practical value of the article. Is that the proposals developed and the conclusions and generalizations of the master's work are completed to the logical conclusion and can be taken into account and used in the process of reforming the railways, which will allow to a certain extent to increase the efficiency of functioning of the railway transport of Ukraine.

The originality of the article. Ukraine is the only country in the world that has not yet fully implemented rail transport reform. The main purpose of scientific research is revealed to be the final determination of the need to have a single entity on the railway transport of Ukraine, or, conversely, the feasibility of forming an association of separate independent companies as independent entities in the current conditions of economic development of the state.